

Важні роковини.

Володимир ГНАТЮК (/taxonomy/term/3917)

З приводу 25-літньої діяльності Наукового Товариства ім. Шевченка.

Нинішнє Наукове Товариство ім. Шевченка переходило ріжні фази в своїм розвою, поки дійшло до теперішнього стану, його засновано за ініціативою російських Українців 1873 р, а з членів, що підписали перший статут і внесли до галицького намісництва до затвердження, жиє нині лиш один посол Юліян Романчук. Статут затверджено 11. грудня 1873 р., але аж 4. червня 1874 р. відбулися перші загальні збори, на які явилося 20 членів. Першим головою вибрано д-ра Корнила Сушкевича. Товариство мало назву: "Товариство ім. Шевченка", а завданєм його було "спомогати розвиток української словесности", длячого мало воно підпомагати ріжні українські видавництва, видавати своїм коштом книжки і часописи, признавати письменникам нагороди й ин. Щоби осягнути сю ціль, закуплено за зібрані гроші (коло 18.000 кор. від 33 галицьких членів і від російських Українців (більші суми пожертвували Елисавета Милорадович і Мих. Жученко) невеличку друкарню, та вона загнала товариство в довги, з яких воно довго не могло вилізти. Через те й не могло воно розвинути задуманої літературної діяльності і за перші десять літ істнованя видало своїм коштом ледви два томи "Правди" та проф. Ом. Огоновського "Studien auf dem Gebiete der ruthenischen Sprache". Поза тим приходило лиш в поміч ріжним народовецьким виданям, які друкувало в своїй друкарні. В 1885 р. перебрало Товариство від Ом. Партицького видаванє літературної часописи "Зоря", яку вело до кінця 1897 р. В 1898 р. почало Тов-о видавати в її місце місячник Літературно-Науковий Вістник, доки не перебрала його на себе 1905 р. Видавнича Сплка. В "Зорі" почали брати участь майже всі тодішні наші письменники, тому вона стала на якийсь час осередком нашого літературного руху.

Та "Зоря" була письмом для родин і хоч стала осередком літературного руху, то для плеканя абстрактної науки не було ніде пристановища, а потребу його відчували побіч деяких галицьких особливо російські Українці. За їх ініціативою виринула вже на загальних зборах дня 7. цвітня 1890 р. думка, переіменити дотеперішнє Товариство ім. Шевченка на наукове. Та зміни не можна було перевести від-разу; збори поручили тоді тільки виділови скликати для сеї справи нові збори.

Ті збори відбули ся дня 13. марта 1892 р. Зборам предложено новий статут, який прийнято з деякими змінами. Головні його точки були такі: Товариство носить назву: "Наукове Товариство імени Шевченка". Воно має плекати та розвивати науку в українській мові, штуку, та збирати і переховувати всякі памятки, старинности і наукові предмети. До осягнення сеї мети мають служити наукові досліди з української та славянської фільольогії, історії українського письменства і штуки, з історії й археольогії України та з наук фільософічних, політичних, економічних і правничих, математичних, природних із географією та лікарських; відчити і розмови наукові; з'їзди учених, письменників і артистів; видаванє наукових творів; збиранє матеріалів до бібліотеки й музея; нагороди й підмоги для учених, письменників і артистів; удержуванє друкарні і книгарні. Товариство ділить ся на три наукові секції: історично-фільософічну, фільольогічну, математично-природничо-лікарську. Для осягнення деяких справ можна творити окремі комісії. Товариство полагаджує свої справи на загальних зборах та на засіданях виділу, секцій і комісій. Засіданя секцій мають відбуватися що місяця, загальні збори що року. Товариство складаєть ся з дійсних членів (6 кор. вкладки річно), основателів (100 кор. вкладки одноразово) і почесних. Виділ складаєть ся з голови, 5 членів і 2 заступників. Крім того входять до виділу директори секцій або окремі секційні референти.

Перевести в жите отсю організацію поручено новому виділови, до якого увійшли: д-р Юліян Целевич як голова; Ол. Барвінський, д-р Ол. Кулачковський, Сидір Громницький, К. Паньківський як члени; Ів. Верхратський і Петро Огоновський як заступники. Незадовго д-р Ол. Кулачковський зрік ся уряду виділового, а на його місце покликано П. Огоновського; коли ж опісля помер голова Ю. Целевич, почав заступати його Ол. Барвінський, а до виділу покликано другого заступника, Ів. Верхратського.

Отсей виділ предложив новий статут намісництву до затвердження, яке прийшло аж 16. падолиста 1892 р. Рівночасно розпочав виділ друк свого наукового органу, якого редакцію взяв на себе тодішний голова д-р Ю. Целевич. Перша книжка вийшла також у падолисті, але перед затвердженням статута, тому зветь ся: "Записки Товариства ім. Шевченка". Вона містить ся отсі чотири наукові статі: 1) Громадський рук на Україні Руси в XIII віці, М. Сергієнка (Грушевського). 2) Студії над основами розкладу богацтва, Тад. Рильського. 3) Дитинний вік Т.Г.Шевченка, Ол. Кониського. 4) Українські народні пісні в поезіях Богдана Залеского, Ол Колесси. Крім того містить замітку О. Барвінського: Про заснованє і дотеперішний розвиток Товариства ім. Шевченка у Львові.

Найблизші загальні збори вже зреформованого Наукового Товариства ім. Шевченка відбулися 11. мая 1893 р. в присутності більше як 50 членів. Касове справозданє за 1892 р., предложене зборам, представляло ся так:

Приходи в 1892 р. виносили 27.147 67 зол., розходи 26.775 78 зол., остало ся 371 95 зол.

Активи товариства виносили з кінцем 1892 р. 29.440 92 зол., пасиви 7.433 89 зол., маєток товариства 22.006 03 зол.

До нового відділу увійшли: Ол. Барвінський як голова, Ос. Ганінчак, Сид. Громницький, Ос. Маковей, Петро Огоновський і К. Паньківський як члени, та д-р Гр. Величко і О. Макарушка як заступники.

Тоді уконституували ся перший раз також наукові секції. В історично-філософській секції вибрано директором Нат. Вахнянина, заступником д-ра Костя Левицького, секретарем Вол. Коцовського. В фізіологічній секції: директором д-ра Ом. Огоновського, заступником Ом. Партицького, секретарем Остапа Макарушку. В мат. природ.-лікарській секції: директором Ів. Верхратського, заступником д-ра Щ. Сельського, секретарем Волод. Шухевича. Належить завважити, що тоді кожний член міг записувати ся до тої секції, до котрої хотів. Розділ членів на дійсних (із науковою кваліфікацією) і звичайних (передплатників) наступив аж при дальшій реформі і перших дійсних членів вибрано аж 1. червня 1899 р., причім до істор.-філософської секції вибрано 12, а до двох інших по 10 членів.

В 1893 вийшла знов одна книжка Записок Наукового Товариства ім. Шевченка, а в 1894 р. дві книжки під редакцією тодішнього голови Ол. Барвінського. В 1895 р. вийшло 4 книжки під редакцією М. Грушевського. Від 1896 р. аж до кінця 1913 р. виходило річно 6 книжок "Записок". Війна перервала дальшу правильну їх появу.

Першу субвенцію на свої наукові видання дістало товариство від краю 1894 р. в сумі 2000 кор. В 1895 р. дістало 2000 кор. від краю і 2000 кор. від держави. Зі зростом наукових видань збільшали ся й субвенції, хоч правда, дуже поволи; в 1913 р. краєва субвенція виносила 17.000 кор., а державна 30.000 кор. Крім того мало діставати товариство окрему державну субвенцію на сплату довгів, зятягнених на закупно камениці при вул. Чарнецького, ч. 24.

Як зростали наукові видання, видно з того, що в 1913 р. було їх 14 серії (3 серій по завершенню певної цілости здержано) та що річно являлося в них пересічно 15 книжок і 8 зшитків. Наукові видання товариства зєднали собі признанє і розголос у науковім світі, як свідчать про се численні рецензії на них по різних фахових журналах і часописах та спис тих численних наукових інституцій різних народів, що стоять із ним в обміні виданнями. Також факт, що між дійсними членами товариства є доволі значне число визначних учених чужинців, доказує, що вони цїнять наукову діяльність товариства, коли уважають собі за честь належати до нього та приймають радо сю почесть.

Я не мав на меті ані писати історію товариства, ані представляти його теперішній стан та заслуги тих осіб, що енергічною та видатною працею довели товариство до розцвіту. Про се легко кождому поінформувати ся з "Хроніки" товариства, якої вийшло від 1900 р. доси 56 випусків, та з перегляду самих наукових видань. Моє завданє далеко скромнійше, я хотів зазначити нинішні роковини, які і в багато сильнійших народів не пройшли би без уваги, та вказати, з якими слабими силами приступали ми перед четвертиною столітя до будованя храму нашої науки і до чого ми дійшли нині; тай то не при особливо прихильних для нас обставинах. Чи надїяв ся хто з членів, присутних на зборах товариства 13. марта 1892 р., таких результатів із його діяльности, які бачить нині, коли дожив іще? На мою думку прийшла тепер пора, щоби ми зробили ще один крок наперед та сягнули по Українську Академію Наук. Потрібні на те фонди та Наукові сили знайдуть ся певно пропорціонально не в меншій мірі, як се було 1892 р. при переміні Товариства ім. Шевченка в наукове. Всі славянські народи, навіть малочисельні, крім одних нас і Білорусинів, мають свої академії, та осягали їх, не все маючи за собою діяльність такої інституції, як Наук. Тов. ім. Шевченка. Чомуж у нас мусить бути инакше? Треба лише всім, до кого се належить, поробити заходи для здійсненя справи.

[Діло, 13.03.1917]

Ми одержали таку заяву до поміщення:

З приводу моєї статі, поміщеної в "Ділі" під заг. "Важні роковини" з нагоди 25-літя Наук. Тов-а ім. Шевченка невідданому авторови в "Українськїм Слові" "впало в очи", що я "крім слів: "в 1895 р. вийшло чотири книжки (записок Тов-а) під редакцією М. Грушевського" не вважав умісним ані одним словом згадати про організаційну працю проф. Михайла Грушевського, що протягом 18 літ поклав тривкі основи для наукової роботи в Товаристві". "Се легковаженє — пише автор далі — таке сумне, що прямо нерви ворущать ся", і сї його "зворушені нерви" заставляють його висипати на мою адресу цілу низку "крепких" слів, аж до натяку, що — мовляв — "де опинило ся би багато людей з поміж тих, які від кількох літ зневажають особу і обезцінюють заслуги проф. Грушевського, як би він їх не вивів був у люди та хліба в руки не подав".

Полишивши всі ті "слова крепкі" на боці, позволю собі — не щоб переконати їх автора, бо його уваги диктувала очевидна зла воля, тільки щоби схарактеризувати його напасність — пояснити ось що: В моїй статі я хотів звернути увагу на один важний епізод в розвою сеї інституції, а саме на переміну її в наукове товариство, що довершили ся 13. марта 1892 р. Тому, що переміна тягла ся поверх рік, мусів я доторкнути ся і 1893 р. Поза те не йшов я дальше, бо се не належало до теми, і

коли я згадав ще про дещо, то лиш загально, кілька було потрібно для заокруглення теми. З сього також виходить, чому я "злегковажив і промовчав" діяльність проф. М. Грушевського: він прийшов до Львова в осени 1894 р., а властива його діяльність в товаристві розпочала ся з хвилию перебраня редакції "Записок", що стало ся 1895 р.

Признаю ся, що я ще сповнив один "злочин", якого не завважив автор: я "промовчав" також І. Франка, який не менше як проф. М. Грушевський "має імя не тільки на Україні, але і в Европі" і також почав брати близшу участь у виданнях товариства 1895 р. Хто знає мої близькі відносини до пок. поета за весь час нашої знайомости, той певне не скаже, що я "злегковажив" І. Франка зі злоби. Ціла причина лежить просто в тім, що ні Франко, ні Грушевський не грали в товаристві 1692—93 р. ніякої ролі, а на дальших роках я не спинюю ся подрібно.

По сім поясненю можу "крепкі слова" і натяки про хліб оставити спокійно без відповіді; вони тільки характеризують автора. Тай ціла його записка характеризує його: тільки нечесна і злобна людина може скрізь бачити нечесність і злобу.

Володимир Гнатюк.

[Діло, 22.03.1917]

22.03.1917

До теми

Про мрії на яві. (/node/97899)

Загальні збори Наукового товариства имени Шевченка. (/node/95337)

Заборона українських університетських курсів. (/node/92649)

Галицькі замітки до „Українського Правопису“ (/node/82765)

Наукове товариство им. Шевченка. (/node/82483)

В справі української літературної мови (/node/82334)